

BŘEZNO U LOUNY, okr. Louny, Ústecký kraj

Archeologický skanzen na místě archeologického výzkumu

Rekonstrukce obytných a hospodářských objektů z období pravěku a raného středověku

Význam: Jeden z nejvýznamnějších archeologických výzkumů druhé poloviny 20. století v Čechách. Na jeho místě vzniklo v 80. letech centrum experimentální archeologie, dnes archeologický skanzen.

Historie: *Archeologický výzkum začal na lokalitě v r. 1954, kdy bylo naleziště bezprostředně ohroženo povodní. Nejdříve zde proběhl krátký záchranný výzkum, který však vzhledem k hustotě a zajímavosti nálezů postupně přešel v dlouhodobý badatelský výzkum Archeologického ústavu ČSAV v Praze. V l. 1954–1973 zde bylo pod vedením I. *Pleinerové postupně prozkoumáno přibližně 5 ha, na nichž byly odkryty mnohdy celé obytné a pohřební jednotky různých období. Pro mnohá období našeho pravěku přinesl výzkum v Breznici u Loun jednu z mála možností sledovat struk-

туру pravěkých sídlišť a vzájemné prostorové vztahy sídlišť, pohřebišť a dalších funkčních částí pravěkých *sídlních areálů. Souhrn nálezů na této lokalitě vypovídá o dlouhodobé kontinuitě české kulturní krajiny, neboť dané místo bylo užíváno víceméně nepřetržitě po dobu několika tisíciletí.

Lokalita byla osídlena již v neolitu – v období kultury s lineární keramikou. Celkem zde výzkum odkryl pozůstatky 11 typických dlouhých domů, které stály ve větších vzdálenostech od sebe, ne všechny ale byly současné. Pozorovaný obraz je zřejmě výsledkem přestaveb menšího počtu usedlostí během trvání dané *archeologické kultury. Délka domů se pohybovala mezi 11 a 42 m a šířka dosahovala 5 až 7 m; konstrukci tvořilo pět řad kůlů. Uvnitř byly domy členěny do tří funkčních částí (obytné, skladovací a stáje). Součástí

↑ Vpravo rekonstrukce neolitického „dlouhého domu“, vlevo zahloubená chata z doby stěhování národů a dva raně středověké domy. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Mapa M. Langová.

sídlíště byly i desítky jam s různou funkcí: skladovací jámy, pece, jámy na těžbu hlíny apod. Lokalitu lidé znovu osídlili v závěrečné fázi kultury s vypíchanou keramikou, z níž jsou doloženy tři dvojice *sloupových domů lichoběžníkovitého půdorysu; jeden takový dům je dnes rekonstruován ve skanzenu.

V časném eneolitu zde byly vybudovány dva mimořádně zajímavé objekty pohřebního účelu. Šlo o úzké a dlouhé *mohyly, orientované ve směru východ-západ. Jejich půdorys vyznačovaly úzké základové

žlaby – pozůstatky po nízké palisádě. Delší z objektů dosahoval minimálně 143,5 m, avšak jeho západní konec se nedochoval, protože jej zničila eroze působená řekou Ohří. Na východním konci tohoto objektu byla oddělena 7 m dlouhá předsíň s vchodem v užší stěně. V obou objektech byly nalezeny hroby (v kratším dva a v delším tři) a pro oba je možné najít analogie u některých typů *megalitických staveb v západní Evropě. Pod náspem delšího z objektů byly objeveny tmavé brázdy – stopy po (rituální?) orbě. Před samotným navršením mohyly mohla

být plocha zorána v rámci nějakého rituálu, nebo byla mohyla postavena na místě, které předtím bývalo oraným polem; doklady orby tedy mohly být zakonzervovány pouze náhodou. Podobné stopy pod mohylami jsou známy i z některých dalších soudobých lokalit v zahraničí (např. Sarnowo v Polsku nebo Avebury v Británii).

Výzkumem bylo odkryto také sídlíště a pohřebiště starší doby bronzové, které dodnes patří mezi nejlépe prozkoumané sídelní areály daného období v Čechách. Na sídlíšti se podařilo kromě řady sídlíštních jam zdoku-

← Rekonstrukce domu z období mladšího neolitu. Dům má lichoběžníkový půdorys, a proto se hřebec jeho střechy sklání směrem dozadu. Foto Z. Kačerová, 2014.

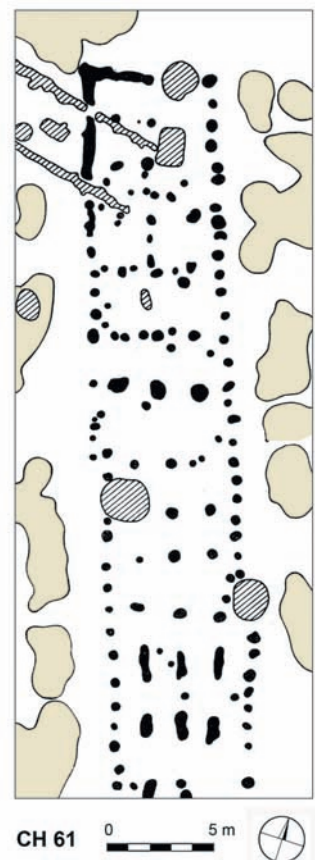
↓ Půdorys „dlouhého domu“ kultury s lineární keramikou z Března. U jižní části se předpokládá skladovací funkce, ve střední části obytný prostor, severní část nejspíše sloužila k ustájení dobytka. Dům, který je rekonstruován ve skanzenu, patří mladšímu období a má mírně lichoběžníkový půdorys; v zásadě je však obdobného typu. Podle Pleinerové – Pavlů 1979.

mentovat 11 půdorysů pravděpodobně obytných staveb sloupové konstrukce o velikosti až 20 × 6 m. K sídlšti patřily i dvě skupiny hrobů, vzdálené od sebe 200 m. U většiny hrobů byla hrobová konstrukce vybudována z vápencových desek, které musely být na lokalitu dovezeny ze vzdálenosti několika kilometrů, v dalších případech výzkum zjistil dřevěné konstrukce a nechyběly ani hroby v prosté zemi. Z mladších období doby bronzové je doloženo osídlení mohylové kultury a sídliště kultury knovízské, které existovalo 150–200 let. V každé jeho fázi na něm mohly stát tři až čtyři domy.

V úplnosti bylo v Březně odkryto sídliště z mladšího stupně doby stěhování národů (první polovina 6. století) s 21 *polozemnicemi, pěti *kůlovými stavbami na úrovni terénu, dvěma neúplnými kůlovými půdorysy a množstvím dalších sídlištních objektů. Osídlení tohoto období trvalo až do poloviny 6. století (asi do r. 560). Ani přes velký rozsah odkryvů se k sídlšti nepodařilo najít současné pohřebiště. Podle historických souvislostí mohli obyvatelé sídliště patřit ke germánskému kmeni Langobardů, což svou

podobností s polabským kulturním okruhem naznačují i některé nálezy ze sídliště.

Do druhé poloviny 6. století až konce 9., případně počátku 10. století jsou datovány stopy osídlení tradičně spojované se Slovany. Toto období lze v Březně rozdělit do tří etap, které na sebe pravděpodobně přímo nenavazovaly. V první fázi jde o sídliště kultury pražského typu (6.–7. století) s osmi polozemnicemi rozestavěnými po obvodu polokruhové plochy (návsí?). Podobné domy pocházejí ve velkém množství též z lokality → Rostoky u Prahy. Velikost domů se obvykle pohybovala mezi 10 a 11 m²; vždy v severozápadním rohu měly domy kamennou pec. V druhé fázi (8. století) zde postupně stálo osm až devět polozemnic, které byly situovány blíže břehu řeky Ohře a byly poněkud mělčí než ve starším období. Nejrozsáhlejší osídlení výzkum zachytil pro třetí etapu (9. století), z níž bylo prozkoumáno 23 domů. Kromě polozemnic, které nebyly již zdaleka tak uniformní jako v předchozích obdobích, zde stály i domy s podlahou na úrovni terénu. K této fázi patřil i dvouprostorový dům

← Rekonstrukce raně středověké pece. Foto Z. Kačerová, 2014.

s kamennými základy, který je svým charakterem v rámci daného období výjimečný.

Popis: Po ukončení archeologického výzkumu bylo od r. 1981 v Březně budováno *experimentální archeologické pracoviště. Archeologickými „pokusy“ je možné získat některé údaje, které nejsou běžným archeologickým výzkumem zjistitelné. Lze si tak udělat představu např. o technické náročnosti stavby, spotřebě materiálu, o optimálním počtu pracovníků a času, který byl k provedení záměru nutný. Domy a další objekty byly stavěny podle konkrétních půdorysů, které odkryl archeologický výzkum, a při jejich stavbě byly používány repliky původních nástrojů, staré techniky a doložené typy stavebních materiálů.

V r. 1981 byla vystavěna polozemnice podle nálezu domu kultury pražského typu s vyplétanými stěnami a sedlovou střechou. Během dalších dvou let následovala rekonstrukce raně středověkého domu z 9. století – šlo o srub s drážkovou konstrukcí stěn a valbovou střechou. Jako další byly postaveny mělce zahlobbená chata

období stěhování národů, mladoneolitický dlouhý dům lichoběžníkovitého půdorysu, raně středověká keramická pec a jáma na vypalování keramiky na otevřeném ohni, obilnice (zásobní jámy na obilí) a další objekty.

Kromě experimentů se stavbou obytných a hospodářských zařízení zde byly opakovaně testovány i provozní vlastnosti rekonstruovaných objektů. Jeden z pokusů byl zaměřen na možnosti vytápění slovanských domů, spotřebu dřeva, cirkulaci a odchod kouře. Experiment proběhl tři roky po sobě v zimních měsících, kdy se venkovní teplota pohybovala pod bodem mrazu a v objektu se topilo vždy déle než týden. Ukázalo se, že teplota uvnitř kopírovala teplotu venkovní a že ji topením bylo možné zvednout jen zhruba o 6–8 °C. Obyvatelé domu se navíc museli smířit s tím, že v místnosti se trvale nacházela kouřová clona, a to ve výšce 120–150 cm nad podlahou; pobývat a pracovat v domě proto znamenalo zvyknout si na život ve dřepu. V r. 1984 byla replika domu z 9. století obývána pětičlennou rodinou po dobu 13 dnů. Cílem bylo zjistit, zda dům poskytuje dostatek prostoru pro veškeré nutné

činnosti. Kromě experimentů s obýváním domů v Březně také probíhaly pokusy s vypalováním keramiky nebo skladováním obilí v zásobní jámě. [ml]

Literatura: Hnízdová 1955; Pleinerová 1956, 1972, 1980, 1984, 1986, 1991, 2000, 2007; Pleinerová – Pavlů 1979; Pleinerová – Hrala 1988; Pleinerová – Zápotocký 1999.

Navigační bod: N 50°21'33.78", E 13°44'44.66" (parkoviště u lokality).

Přístup: Lze zaparkovat přímo u skanzenu.

Rizika: Žádná. Otevřeno úterý až neděle, 9:00–17:00 (květen až září), 8:00–16:00 (říjen až duben).

Okolí: [1] Březno u Loun (LN), hradiště starší doby bronzové a doby halštatské: N 50°21'29.47", E 13°43'11.65" (1,8 km).

[2] Postoloprty (LN), raně středověké hradiště Drahůš: N 50°21'12.43", E 13°41'31.71" (3,9 km).

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.